

ВІСНИК
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ЛІНГВІСТИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
Серія Філологія

Том 15 № 1

2012

Київ
Видавничий центр КНЛУ

УДК 811.1
ББК 81.40я43

Реєстраційне свідоцтво № 8830 серія КВ від 03.06.2004 року

*Видається за рішенням вченої ради
Київського національного лінгвістичного університету
від 25 червня 2012 року*

Редколегія

Головний редактор

доктор філологічних наук, професор А. В. Корольова

Заступник головного редактора

доктор філологічних наук, професор Н. О. Висоцька

Відповідальний секретар

О. А. Кушнерова

Члени редколегії

доктор філологічних наук, професор Р. В. Васько
доктор філологічних наук, професор О. П. Воробйова
доктор філологічних наук, професор З. О. Гетьман
доктор філологічних наук, професор В. С. Данилич
доктор філологічних наук, професор О. М. Кагановська
доктор філологічних наук, професор Т. В. Клеофастова
доктор філологічних наук, професор Н. М. Корбозерова
доктор філологічних наук, професор М. П. Кочерган
доктор філологічних наук, професор Л. М. Мінкін
доктор філологічних наук, професор О. О. Тараненко
доктор філологічних наук, професор В. І. Перебийніс
доктор філологічних наук, професор О. І. Стеріополо
доктор філологічних наук, професор В. І. Фесенко
доктор філологічних наук, професор О. І. Чердниченко

Редактор

В. М. Павловська

Адреса редколегії:

*Україна, 03680 МСП Київ-5,
вул. Червоноармійська, 73
Київський національний лінгвістичний університет*

ЗМІСТ

<i>Воробйова О. П.</i>	Смак “шоколаду”: інтермедіальність й емоційний резонанс	5
<i>Бабелюк О. А.</i>	Еволюція жанрових різновидів американської постмодерністської прози малої форми: лінгвостилістичний аспект	12
<i>Бондаренко Я. О.</i>	Вербальні провокації як вияв когнітивної та комунікативної діяльності мовної особистості (на матеріалі сучасних американських кінотекстів)	20
<i>Галуцьких І. А.</i>	Сенсорика смаку в контексті художньої тілесності (досвід концептуального аналізу)	27
<i>Гнезділова Я. В.</i>	Емоційність vs емотивність	37
<i>Гурбанська С. О.</i>	Типологія способів оказіональної експансії стійких висловлювань в англійських та українських художніх текстах ХХ ст.	44
<i>Дідух Л. І.</i>	Особливості побудови пожежно-технічних абревіатур і скорочень (на матеріалі англійських та українських тлумачних словників)	52
<i>Канна В. Ю.</i>	Современные представления о природе и семантике собственного имени	58
<i>Карпик М. І.</i>	Дивергентна лексика в мові австрійської гастрономії (на матеріалах газети “Der Standard”)	63
<i>Каустов А. В.</i>	Мовні маркери і мовленнєві прийоми реалізації тактики наклепу в англійському художньому дискурсі ХVІ ст.	68
<i>Корольова Н. В.</i>	Прийоми мовної гри з фонетичним образом слова в латинській мові	75
<i>Крижанівська Г. Т.</i>	Сучасний англійський жіночий журнал як феміно-маркований тип медіа-дискурсу	81
<i>Кушнерова О. А.</i>	Семантичний об’єм поняття “параметр” у проєкції на процес віршотворення	88
<i>Лелека Т. О.</i>	Англо-американські запозичення поч. ХХІ ст. як фрагменти української та російської мовних картин світу	96

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ПОЖЕЖНО-ТЕХНІЧНИХ АБРЕВІАТУР І СКОРОЧЕНЬ (на матеріалі англомовних тлумачних словників)

ДІДУХ Л. І.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У статті проаналізовано структуру абrevіатур і скорочень, побудованих на основі багатокомпонентних пожежно-технічних термінів, одиниць вимірювання, назв організацій та їх підрозділів, документів та ін. Виявлено, що більшість абrevіатур складається з трьох літер, менше – з двох, чотирьох і п'яти, а найменше – з шести і восьми; окрему увагу приділено розгляду нетипових варіантів побудови абrevіатур з цієї тематики.

Ключові слова: багатокомпонентні пожежно-технічні терміни, абrevіатури, скорочення.

В статье анализируется структура аббревиатур и сокращений, образованных на основе многокомпонентных пожарно-технических терминов, единиц измерения, названий организаций и их подразделений, документов и др. Определяется, что большинство аббревиатур состоит из трёх букв, меньше – из двух, четырёх и пяти букв, а менее всего – из шести и восьми; отдельное внимание уделяется рассмотрению нетипичных вариантов построения аббревиатур по этой тематике.

Ключевые слова: многокомпонентные пожарно-технические термины, аббревиатуры, сокращения.

The article analyzes the structure of abbreviations and shortenings created on the basis of multicomponent fire-technical terms, units of measurement, names of institutions and their subunits, documents etc. It identifies that the majority of abbreviations consists of three letters, few – of two, four and five letters and the fewest – of six and eight; special attention is paid to examination of non-typical variants of abbreviations' formation on this subject matter.

Key words: multicomponent fire-technical terms, abbreviations, shortening.

Науково-технічна література є сферою широкого вживання абrevіатур і скорочень, насамперед тих, що увійшли до мови й зафіксовані у словниках, так і авторських, оказіональних, утворених тільки на конкретний випадок і вжитих лише в одному тексті.

У сучасному словотворенні *абrevіатурний* [1, с. 213] та *термінологічний* [3, с. 7] вибори характерні для всіх сфер мовної діяльності, причиною яких є збільшення потоку інформації та розвитку засобів масової комунікації, що зумовило помітне зрушення у бік письмового спілкування. Розвиток останнього сприяв поширенню графічних скорочень і різних прийомів графічної символіки [1, с. 213–217]. П. Спілнер бачить основну причину зростання абrevіатур в історичному процесі розвитку людства [12, с. 19].

Загалом підвищення інформативності терміна відбувається шляхом ускладнення структури термінологічного найменування. Кількість компонентів може бути від двох і більше. Наприклад у досліджуваному нами німецько-російсько-англійському словнику "Lexicon Brandschutz" [1] виявлено, що найдовше термінологічне сполучення складається з семи компонентів. Незважаючи на точність вираження поняття, такі терміни незручні і суперечать прагматичному принципу комунікації – максимум інформації і мінімум часу. Подолання суперечливої ситуації стає можливим завдяки активізації та пошуку нових можливостей абrevіації, що дають змогу зберегти високу інформативність терміна і значно скоротити його структуру. Абrevіатури та скорочення виникають як реакція на існування багатокомпонентних термінів. Знайдені в абrevіатурі резервні номінації не тільки зняли відому напруженість між формою і змістом поняття, а й виявили реальну можливість для поповнення термінотворчих морфем.

У Лінгвістичному енциклопедичному словнику подано наступне визначення цього поняття: "абrevіатура – іменник, який складається зі скорочених слів, які входять у початковий варіант або з усічених компонентів вихідного складного слова. Останній компонент абrevіатури може також залишатись цілим (не усіченим) словом" [5, с. 9].

О. Ахманова розглядає поняття “скорочення” як “зменшення довжини мовного сигналу, включаючи зменшення числа фонем і/або морфем, з яких складається слово, і заміну мовного повідомлення природною мовою за допомогою більш економних кодів” [2, с. 440].

Х. Фельбер ділить скорочені терміни (*abbreviated terms*) (рис. 1) на графічні та лексичні скорочення. Лексичні скорочення, у свою чергу, поділяються на ініціальні (*initialism*) та акроніми (*acronym*); ініціальні скорочення – на літерні та звукові, а акроніми – на усічення (*clipping*) та зрощення (*blend*) [8, с. 178].

Рис. 1. Скорочені терміни [8, с. 178]

Щодо застосування терміна “акронім”, то існують різні думки: за однією, – це “будь-яке ініціальне скорочення – як “елементне” (звуко-літерне), так і “сегментне” (складноскорочене)” [13, с. 198], за іншою, – “тільки ініціальне скорочення, розуміючи під ним звуко-літерне скорочення” [8, с. 221]. Д. Алексєєв і В. Борисов розуміють акронім як “вільне конструювання зручних аббревіатур коренів” [1, с. 216].

Мета статті – виявлення особливостей побудови англomовних аббревіатур і скорочень на основі багатокомпонентних пожежно-технічних термінів.

Матеріалом для дослідження є два англomовні тлумачні словники: *Illustrated Dictionary of Fire Protection Terms* обсягом близько 5 500 [7] та *Illustrated Dictionary of Fire Service Terms* – 2 500 термінів [10], видані у США у 2005 і 2006 рр.

У досліджуваних англomовних виданнях виявлено 112 ініціальних аббревіатур і 2 скорочення (табл. 1). Наприклад: *CDR (Call Detail Recording)* – реєстрація телефонних дзвінків, *INFOSEC (Information security)* – інформаційна безпека.

Усі виявлені у згаданих вище словниках аббревіатури і скорочення можна умовно поділити на: 1) аббревіатури-терміни; 2) одиниці виміру; 3) назви організацій та їхніх підрозділів, що використовуються у науково-технічній літературі з цієї тематики.

Таблиця 1

Загальна кількість аббревіатур і скорочень в англomовних тлумачних словниках

№ п/п	Кількість літер в аббревіатурі	Кількість аббревіатур	Кількість аббревіатур у відсотках	Приклади
1	2	14	6,5%	<i>UC (unified command)</i>
2	3	117	54,7%	<i>WSO (water supply officer)</i>
3	4	54	25,2%	<i>CAFS (compressed air foam system)</i>
4	5	21	9,8%	<i>SCUBA (self-contained underwater breathing apparatus)</i>
5	6	5	2,3%	<i>CRFFAA (critical rescue and fire fighting access area)</i>
6	8	1	0,5%	<i>DTRIMPCC (domestic threat reduction and incident management policy coordination center)</i>
7	Скорочення	2	0,9%	<i>OPSEC (operational security)</i>
Всього		214	100%	

Як видно з таблиці 1, у досліджуваних словниках виявлено 214 абревіатур і скорочень. Найбільшу кількість становлять трилітерні абревіатури – 117 (54,7%), менше – ті, що складаються з двох (14), чотирьох (54) і п'яти (21) літер, а найменше – з шести (5) і восьми (1) літер.

В абревіатурах цієї підмови кількість літер у більшості випадків відповідає кількості слів, виражених основними частинами мови в багатокомпонентному терміні. Винятком є абревіатура *PrPPE (proximity personal protective equipment)* – засоби індивідуального захисту, де перші два літери абревіатури служать початкові літери першого компонента терміна, а наступні ініціальні літери трьох наступних компонентів терміна.

У деяких випадках ініціальні абревіатури утворюються частково і за допомогою службових слів (прийменників, сполучників), наприклад, *PTT (push-to-talk)* – тангента (мікрофон), *MOU (Memoranda of Understanding)* – меморандум про взаєморозуміння, *DOT (Department of Transportation)* – міністерство транспорту США, *HUD (heads up display)* – індикація на лобовому склі (кабіни екіпажу). Хоча при утворенні 37 абревіатур службові слова пропущені. Наприклад, *CFR (Code of Federal Regulations)* – зведення федеральних нормативних актів, *OIC (Office for Interoperability and Compatibility)* – офіс для співпраці та сумісності.

Виявлено також абревіатуру *NIC (NIMS Integration Center)* – національний центр управління, яка побудована у такий спосіб: із уже наявної абревіатури *NIMS* у наступну абревіатуру *NIC* включено тільки першу літеру *N*, а наступні літери взято зі слів *Integration Center*.

Слід зазначити, що серед ініціальних абревіатур спостерігається омонімія в рамках пожежно-технічної терміносистеми, що викликає труднощі в правильному їх тлумаченні, наприклад, *RPE* (1) *rate of perceived exertion* – рівень отриманої напруги; 2) *respiratory protective equipment* – дихальне захисне обладнання, а також у межах різних терміносистем. Наприклад, абревіатура *QA* у пожежно-технічній терміносистемі розшифровується як *quality assessment* – оцінка якості, тоді як у комп'ютерній термінології абревіатура *QA* утворена від сполучення слів *quality assurance* – гарантія якості; абревіатуру *PAS* у пожежній справі розуміють як *public alerting system* – система сповіщення, а у сфері зв'язку – як *photo acoustic spectroscopy* – оптикоакустична спектроскопія, тоді як у медичній термінології *periodic acid schiff reaction* – шокова реакція.

Виникнення різного роду абревіатур сприяє оптимізації процесу комунікації. Однак вони не завжди узгоджуються з лексичною системою мови, не відповідають звичним моделям і незручні для вимови (наприклад, *ECFR, NTSB, FMVSS*). Під тиском системи мови деякі абревіатури, так звані акроніми, стають буквено-звуковими, наприклад, *BLEVE (boiling liquid expanding vapor explosion)* – вибух пари отруйної речовини; *PASS (personal alert safety system)* – особиста система сповіщення (цей акронім нагадує загальноживане слово *pass*); *ANSI (American National Standards Institute)* – Американський національний інститут стандартів. Вони більшою мірою відповідають орфоепічній нормі англійської мови, мають прагнення до звукового тлумачення і вимовляються як звичайні слова і подібні на них. Тенденція до утворення акронімів спостерігається в багатьох терміносистемах [9, с. 204].

Трикомпонентні терміни в пожежно-технічній терміносистемі породжують акроніми на зразок *CVC* (де *V* – голосна буква, *C* – приголосна), наприклад, *SOP (standard operating procedure)* – стандартний порядок дій. У згаданих вище словниках виявлено акроніми різних типів: *VCV, VCC, VVC, VVV* і *CVC*. Наприклад, *ANI (automatic number identification)* – автоматичне визначення номера, *AVL (automatic vehicle location)* – система автоматичного визначення місцезнаходження транспортного засобу, *EOP (emergency operation plan)* – план операції під час надзвичайної ситуації, *OEA (oxygen-enriched atmosphere)* – атмосфера, збагачена киснем.

Під час дослідження було також виявлено абревіатури, в яких перші дві літери – це літери першого компонента терміна, який є складним словом, утвореним двома основами, написаними разом або через дефіс, а третя літера абревіатури – це ініціальна частина другої

компонента. Наприклад: *CPR* (*cardiopulmonary resuscitation*) – реанімація, *ACV* (*air-cushioned vehicle*) – транспортний засіб на повітряній подушці. Нетиповими способами побудови аббревіатур є:

- використання хімічної формули матеріалу замість його назви у формі аббревіатури, наприклад, *CO* (*carbon monoxide*) – чадний газ;
 - додавання до аббревіатури терміна марок речовин та ін., наприклад, *LC50* (*lethal concentration 50*) – смертельна концентрація 50;
 - використання одного компонента складного слова-терміна і пропущення другого компонента, який є ядром терміна, наприклад, *FP* (*Fluoroprotein Foam*) – фторопротеїнова піна; в інших аббревіатурах складне слово *Guidebook* представлене в аббревіатурі тільки першою літерою *G*, наприклад, *NAERG* (*North American Emergency Response Guidebook*) – північноамериканський довідник відгуків на надзвичайні ситуації;
 - пропуск в аббревіатурі одного або більше компонентів, які не представлені в ній відповідними літерами, наприклад, *PCA* (*practical critical fire area*) – практично-критичний район пожежі; *NCP* (*National Oil and Hazardous Substances Pollution Contingency Plan*) – національний план на непередбачені витрати забруднення нафтою і небезпечними речовинами. В аббревіатурі *PCA* не представлений літерою компонент *fire* багатокомпонентного терміна *practical critical fire area*, а в аббревіатурі *NCP* пропущено ініціальні букви від чотирьох компонентів і сполучника *Oil and Hazardous Substances Pollution*;
 - використання аббревіатури, яка зовсім або частково не збігається з початковими буквами слів назви документа, наприклад, *SOLAS* (*International Convention for the Safety of Life at Sea*) – міжнародна угода щодо безпеки морського життя; *SETIQ* (*Emergency Transportation System for the Chemical Industry in Mexico*) – допоміжна система перевезення хімічної промисловості в Мексиці;
 - написання дефіса для того, щоб показати смислові групи слів, з яких складається аббревіатура *NRP-CIA* (*National Response Plan Catastrophic Incident Annex*) – національний план відповіді на додаткові нещасні випадки, дефіса або дробу замість прийменника, *EMS-C* (*Emergency Medical Services for Children*) – надзвичайна медична допомога для дітей, *EMS/HM* (*Emergency Medical Services for Hazardous Materials*), а також дефіса, який є в багатокомпонентному терміні, наприклад, *EMT-A* (*Emergency Medical Technician-Ambulance*) – робітник медичної служби.
- Крім згаданих вище ініціальних аббревіатур, у цій термінології виявлені скорочення, що утворилися за допомогою усічення двох слів: *OPSEC* (*operational security*) – операційна безпека, *INFOSEC* (*information security*) – інформаційна безпека. Всі літери скорочення зафіксовані у словниках [7; 10] великими літерами, тому помилково їх можна прийняти як ініціальні аббревіатури, утворені відповідно від п'яти- і восьмикомпонентних термінологічних сполучень. У списку словника виявлено лише 164 терміни (аббревіатури і скорочення), а решта – утворені від назв організацій та їх підрозділів, центрів, назв документів тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Кількісні показники аббревіатур-термінів і скорочень в англomовних тлумачних словниках

Кількість літер в аббревіатурі	Кількість аббревіатур	Кількість аббревіатур у відсотках
2	13	8%
3	94	57%
4	34	20%
5	18	11%
6	4	2,4%
8	1	0,6%
Скорочення	2	1%
Разом	166	100%

Як видно із таблиці 2, у згаданих вище словниках виявлено лише 164 аббревіатури-термінів. Найбільша кількість аббревіатур-термінів складаються з трьох літер (94), менше – з двох (13), чотирьох (34) і п'яти (18) літер, а найменше – з шести (4) і восьми (1) літер, тобто зберігається пропорційність між кількістю ініціальних аббревіатур з різною кількістю літер між аббревіатурами-термінами і скороченнями та всіма аббревіатурами і скороченнями, виявленими у словниках.

Якщо взяти для порівняння наявність аббревіатур (482) і скорочень (452) у перекладному “Англійсько-російському пожежно-технічному словнику” обсягом близько 18 000 термінів [4], виданому у 1980 р., то їх значно більше (див. табл. 3), ніж у тлумачних словниках. У німецько-російсько-англійському словнику “Lexicon Brandschutz” обсягом понад 2500 пожежно-технічних термінів [11] аббревіатури і скорочення взагалі не розглядаються.

Таблиця 3

Кількісні показники аббревіатур-термінів і скорочень
в “Англійсько-російському пожежно-технічному словнику”

Кількість літер в аббревіатурі	Кількість аббревіатур	Кількість термінів у відсотках
1	150	16,1%
2	190	20,3%
3	116	12,4%
4	14	1,5%
5	12	1,3%
Скорочення	452	48,4%
Разом	934	100%

Як видно із таблиці 3, крім двох і більше літерних аббревіатур-термінів у цьому словнику зафіксовано однолітерні, наприклад, *D (diffusion)* – розповсюдження. Найбільша кількість аббревіатур-термінів складаються з двох літер (190), менше – з однієї (150), трьох (116), чотирьох (14) і п'яти (12).

Проведене нами дослідження стосовно особливостей побудови 214 пожежно-технічних аббревіатур і скорочень на основі тлумачних англійських словників дало можливість виявити, що:

1) всі виявлені у словниках аббревіатури і скорочення можна умовно розділити на такі, що побудовані на основі багатокомпонентних пожежно-технічних термінів та одиниць виміру (164), а також назв організацій, їхніх підрозділів, документів та ін. (50);

2) більшість становлять ініціальні аббревіатури (212), а меншість – скорочення (2);

3) найбільше аббревіатур-термінів побудовані за допомогою трьох (57 %) і чотирьох (20 %) літер, менше – решта аббревіатур – від двох до восьми літер. Можливо, завдяки великій кількості аббревіатур з трьох літер, серед них зустрічається найбільше акронімів різних типів: VCV, VCC, VVC, VVV і CVC;

4) крім традиційних шляхів побудови аббревіатур, виявлено різні нові способи їх творення, тобто процес утворення аббревіатур триває, і ми будемо свідками нових їх різновидів;

5) кількість компонентів термінів, представлених у тлумачних словниках, збільшилася, а отже, з'явилися аббревіатури з більшою кількістю літер (6 і 8 літер), порівняно з термінами зафіксованими, наприклад, у перекладному словнику [4] (5 літер).

ЛІТЕРАТУРА

- Алексеев Д. Аббревиация в условиях научно-технической революции / Д. Алексеев, В. Борисов // Научно-техническая революция и функционирование языков мира. – М.: Наука, 1977. – С. 213–217.
- Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / Ольга Сергеевна Ахманова. – М.: “Советская энциклопедия”, 1969. – 608 с.

3. Дяков А. С. Основи термінотворення : семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. Дяков, Т. Кияк, З. Куделько. – К. : Academia, 2000. – 218 с.
4. Куприн Г. Н. Англо-русский пожарно-технический словарь / Г. Н. Куприн, А. А. Новобытов, А. А. Чамеев. – М. : Наука, 1980. – 343 с.
5. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – М. : “Советская энциклопедия”, 1990. – 685 с.
6. Суперанская А. Общая терминология : вопросы теории / А. Суперанская, Н. Подольская, Н. Васильева – М. : Наука, 1989. – С. 218–245.
7. David R. H. NFPA's Illustrated Dictionary of Fire Protection Terms / Hague R. David. – L. : NFPA, 2005. – 440 p.
8. Felber H. Terminology Manual / Helmut Felber. – P. : UNESCO, 1984. – 375 p.
9. Forster B. Changing English Language / Brian Foster. – L. : Macmillan, 1970 – 305 p.
10. Illustrated Dictionary of Fire Service Terms. – L. : NFPA, 2006. – 190 p.
11. Lexicon Brandschutz. – Berlin, 1986. – 720 p.
12. Spillner P. Word guide to abbreviations / Paul Spillner. – N. Y. : R. R. Bowker Company, 1970. – 260 p.
13. Wüster E. The machine tools. An interlingual dictionary of basic concepts / Eugen Wüster. – L. : Technical Press, 1968. – 205 p.

Дата надходження до редакції
10.11.2011